

Petra Cermanová: Zum Negationsverhalten der sog. „P-1-Glieder“ in der deutschen Gegenwartssprache. FF UK Praha, 2012, 143 stran (CD přiloženo)

Posudek rigorózní práce

Předkládaná rigorózní práce Mgr. Petry Cermanové navazuje na její diplomovou práci „Zu den Negationstypen in der deutschen Gegenwartssprache“, která byla obhájena na ÚGS FF UK na jaře roku 2009. Rigorózní práce představuje podrobnou syntézu typů negace v němčině – jednoho ze syntaktických jevů, který bývá pro nerodilé mluvčí němčiny obtížný, a to i v případě pokročilého stupně znalosti tohoto jazyka. Tento gramatický jev obvykle nebývá v prostředí němčiny jako cizího jazyka vyučován příliš podrobně a ani v učebních materiálech není patřičně rozebírán. Proto obvykle nezbyde, než při řešení nejasností pracovat s gramatikami současné němčiny. Jak autorka sama ukazuje, je ale v některých z nich pozornost věnována především jen základnímu kontrastu větné (úplné) a parciální negace.

Ačkoli je cíl práce deklarován v úvodní pasáži na str. 10 v zásadě jasně, nemusel být tak skromný a hlavně mohl být vystižen zcela konkrétními a pregnantními výzkumnými otázkami, které by např. umožnily ještě více zaostřit očekávání čtenáře na podrobnosti autorčina výzkumu. To by mj. bývalo mohlo poukázat na celkový kvalitativní posun v širším smyslu, než který představuje rozšíření záběru práce o těžiště na negaci členů P-1 při srovnání předkládané rigorózní práce a diplomové práce z před tří let. I proto zůstanu v posudku především u reflexe předložené práce v širších souvislostech.

Práce je rozdělena na tři části – na rekonstrukci gramatického a dalšího mimogramatického lingvistického diskursu o negaci v němčině s těžištěm v poslední třetině 20. století, na typologii negace a na část věnovanou speciálně negaci členů klasifikovaných v německé syntaxi jako členy P-1. Ve shrnutí gramatického diskursu vychází autorka z 12 gramatik. Je chvályhodné, že jsou v práci zohledněna i jejich vydání po roce 2000. U gramatiky z Dudenovy řady však poněkud překvapí vynechání vydání z 90. let (1995 a 1998). Není vysvětleno, proč k této mezeře došlo. Stejně tak může čtenář poněkud postrádat obhajitelné zdůvodnění výběru gramatik – šlo o faktickou fyzickou dostupnost vybraných mluvnic, nebo vycházel výběr z nějakého jiného kritéria? V několika případech ale shrnutí působí až příliš

stručně nebo neuzavřeně (např. Behaghel na str. 32). Po diskursu gramatickém následuje diskurs odborný (texty mimo kodexy), označený jako *Theoretische Arbeiten*. Ten je pojednán metodologicky srovnatelně s gramatikami a dělá na čtenáře příznivý dojem. Autorka zdůvodňuje, proč věnuje nejvíc pozornosti stati od Nussbaumera a Sitty (1985) podrobností jejich pojednání o zkoumaném problému. Tato preference se odráží v dalších částech práce, v nichž autorka aplikuje poznatky z teorie.

Na tomto místě však nelze než zopakovat návrh, zda-li se nedalo o zvoleném gramatickém problému pojednat tentokrát v poněkud vyzrálejší podobě – např. vzít jako kritérium výstavby syntézy nikoli jednotlivé autory gramatik, ale obsahové pozice autorů a ukázat tak syntézu typů negace napříč gramatikami resp. dalšími odbornými texty v jednotnějším provedení, které by tedy nově vycházelo právě z věcného a nikoli již jen formálního hlediska (tj. podle autorů). Tím by se dalo předejít poměrně neobratným a místy zbytečně se opakujícím pasážím např. o větné a parciální negaci, které se věnuje každá gramatika (nemůže ani jinak), ač třeba tu a tam na bázi odlišné terminologie. Tato změna perspektivy měla být do rigorózní práce promítnuta.

Tím pádem ústrojnější mohlo být i provázání jednotlivých pasáží v rekonstruované gramatické syntéze. Co konkrétně má obsahově do činění Paul (1920) nebo Behaghel (1924) s Dudenovými gramatikami nebo Weinrichem (2007)? V přehledu chybějí gramatiky němčiny vydané českými germanisty – znamená to, že se žádná z nich typům negace vůbec nevěnuje? Narážím tím na položku Povejšil (1994) v seznamu literatury, která není v tomto přehledu zužitkována. Jak o typech negace pojednává ve své mluvnici F. Štícha (2003)? Tatáž námitka větší provázanosti se koneckonců týká i zohlednění samotného těžiště negace členů P-1 v této syntéze vůbec – někteří gramatikové k ní nemají moc co říci a tím pádem působí jejich zařazení dokonce spíše rušivě (a v tomto kontextu pak působí třetí část práce od str. 78 dál až příliš samostatně). Důraz na negaci členů P-1 není až asi do str. 60 nijak patrný.

Navíc se nabízí legitimní otázka, čím podstatným se liší gramatiky od dalších odborných textů nekodexové povahy. V jakém ohledu bylo nutné vést z obsahového hlediska dělicí linii mezi gramatikami a těmito dalšími texty? A co vlastně činí např. kodex kodexem? Zachází autorka sama ve své vlastní praxi s gramatikami jinak než s ostatními odbornými texty, které při řešení nejasností používá? Všimla si autorka systematicky např. toho, v jaké míře se

v gramatikách odkazuje na další odborné texty a opačně? Lze z takového propojení na něco usuzovat? Bylo by možné najít rozdíly mezi gramatikami nikoli v detailech vztahujících se k popisovaným typům negace, nýbrž v koncepcích? Právě proto, že s gramatikami autorka pracovala pečlivě, by čtenáři pomohlo na samém začátku práce okomentování gramatik a kritérií jejich výběru. Stručný gramatikografický exkurs by pak nasměroval očekávání čtenáře do určitých mezí a usnadnil mu i orientaci. Spektrum zpracovaných gramatik si o to říká.

Z dosavadního nástinu dále vyplývá, že se autorka soustředí na typy negace v německé standardní varietě, s čímž koreluje výběr příkladů v empirické části zaměřený na psanou němčinu. Výběr textů měl být okomentován a odůvodněn více. Vzhledem k tomu, že si autorka na několika místech své práce uvědomuje důležitost prozodie pro negaci, by stálo za úvahu věnovat se – byť samozřejmě spíše okrajově – tomuto jevu ve standardní němčině mluvené, která je snadno dostupná např. v žánrech televizního či rozhlasového zpravodajství nebo např. talk-show. Rozšíření analýzy o tyto nové zdroje dat by o vývojovém kroku v autorčině erudici od práce diplomové směrem k rigorózní vypovědělo určitě příznivě.

Jak autorka postupovala při sběru dat a proč se rozhodla pro ty texty resp. příklady, které v práci rozebírá?

Závěrem ještě stručný komentář k jazykové stránce. Autorka formuluje odborný text celkem pečlivě, ale určité nedostatky (i formálního rázu) se v rigorózní práci vyskytnout nemusely. Hned v pozn. 1 na str. 10 se odkazuje na str. 8, což nedává tak úplně smysl. V oddíle 1.1 přebývá na str. 13 v pasivní větě zájmeno ES, na str. 17 se dole vyskytl překlep „neigiert“, na str. 18 uprostřed je porušena kongruence „dieses Kriterium sind für die meisten Ergänzungen anwendbar“, na str. 27 autorka píše „hinter ausdrucks gleichen Präpositionalphrase“, na str. 28 v příkladu 134 „zu8 helfen“, na str. 30 se nachází forma „trennbarer Suffix“, nahoře na str. 58 se vyskytuje chybný slovosled ve větě s *denn* atd. (výčet rozhodně není úplný). Zcela v pořádku není ani způsob odkazování na třísvazkovou gramatiku IDS – např. na str. 26 (ale i jinde) je prováděn odkaz formou „vgl. IDS-Grammatik 1997: Band 2 1538“. I tato gramatika má své autory a odkazovat na ni lze zcela standardním způsobem. Pro čtenáře není šikovné poměrně často odkazovat v textu dopředu do pasáží, které teprve přijdou a které čtenář ještě nemohl přečíst.

Předkládaná rigorózní práce však při celkovém zhodnocení prokazuje autorčiny schopnosti jak v oblasti syntézy, tak v oblasti analýzy typů negace v současné němčině a aplikace teoretických poznatků na datech. Autorka v ní prokázala základní odborné takřkajíc „řemeslné“ dovednosti typu vyhledání odborné literatury ke zvolenému tématu a orientace v ní, shromáždění a utřídění dat, výše zmíněné aplikace teorie a posouzení ne/souladu doložených a okomentovaných tezí na empirickém materiálu. Rigorózní práci Petry Cermanové proto i přes určité námitky doporučuji k obhajově a do diskuse nabízím otázky v tomto posudku zformulované.

V Praze dne 15. dubna 2012

Vít Dovalil, Ph.D.